

**1950 SONRASI TÜRKİYE'DE UYGULANAN
GENEL SEÇİM SİSTEMLERİNİN BİREYSEL TERCİHLERİN
KOLEKTİF TERCİHLERE YANSIMASI AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Arş.Gör.İlter ÜNLÜKAPLAN
Çukurova Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Maliye Bölümü

Özet

Bu çalışmanın amacı 1950 sonrasında Türkiye’de uygulanan genel seçim sistemlerinin bireysel tercihleri kolektif tercihlere yansıtabilme gücünü, seçim sistemlerinin istikrar ve adalet kriterlerini baz alarak değerlendirmektir. Seçim sistemlerinin temel ilkeleri açıklandıktan sonra genel olarak seçim sistemleri üzerinde durulacak ayrıca 1950 ve 2002 yılları arasında Türkiye’de uygulanan genel seçim sistemlerinin bireysel tercihleri kolektif tercihe yansıtabilme gücü; partilerin oy oranı - mecliste sahip oldukları sandalye oranı ilişkisi, milletvekili başına düşen oy sayısı ve mecliste temsil edilemeyen oyların oranı kriterlerine bağlı olarak incelenmiştir. Seçim sistemlerinin temel ilkeleri olan temsil ve istikrar ilkeleri açısından bakıldığında sadece Milli Bakiye Sistemi'nin bireysel tercihleri kolektif tercihlere yansıtma açısından başarılı olduğu görülmüştür.

Anahtar sözcükler: Seçim sistemleri, temsil ilkesi ,istikrar ilkesi, çoğunluk sistemi, nispi temsil sistemi

Abstract

The purpose of this study is to evaluate the power of the general election systems pursued between the years 1950 and 2002 to reflect individual choices into collective decisions basing on the stabilization and representation principles of election systems. Also, the power of general election systems implemented between the years 1950 and 2002 to reflect individual choices to collective choices was examined based on the relationship between votes of the political parties – the ratio of seats that political parties occupy at the assembly, vote per each representative, and the ratio of votes not represented in the assembly. Research findings suggest that national balance system is the only system that has success at reflecting individual choices into collective choices with respect to the stabilisation and representation principles which are the fundamental principles of election systems.

Keywords : Election systems, representation principle, stabilization principle, majority system, relative representation system.

Giriş

Özel mal ve tam kamusal mala yönelik talebin açıklanması konusundaki farklılıktan hareketle, bireysel tercihlerin kolektif tercihlere yansıtılması temsili demokrasilerde seçim sistemleri ile gerçekleşir. Grup davranışının ekonomik teorisinin görüşünden hareket edilirse, bireysel değil kolektif olarak alınacak karar sonucu ortaya çıkan faydadan hiçbir bireyin dışlanamaması ve bu yönüyle de kolektif kararın tam kamusal mal niteliği taşıması nedeniyle toplumun bütününe ilgilendirmesi sonucu bu tür kararların toplumun tümü tarafından alınması gereği karşımıza seçim sistemi kavramını çıkarır.

Nohlen (1996,19), seçim sistemi kavramını “dar” ve “geniş” boyutta olmak üzere iki farklı şekilde ele alır. Seçim sisteminin geniş boyutta ele alınması, seçme ve seçilme hakkı, seçimin organizasyonu gibi seçim süreci kapsamına giren birçok unsurun ele alınması ile ilgilidir. Dar boyutuyla seçim sistemi ise, temsili demokrasilerde seçmenlerin parti ve/veya aday tercihlerini oy verme yoluyla dile getirmeleri ve bu oyların dağıtılacak milletvekillerine aktarılmasını ifade eder.

Çalışmada kapsam itibarıyla seçim sistemi dar boyutuyla ele alınacak ve 1950 sonrasında Türkiye’de uygulanan genel seçim sistemlerinin bireysel tercihleri kolektif tercihlere yansıtılması, seçim sistemlerinin istikrar ve adalet kriterleri baz alınarak değerlendirilecektir. Bölümün girişinde seçim sistemlerinin temel ilkeleri üzerinde durulacaktır. Daha sonra genel olarak seçim sistemleri incelendikten sonra son bölümde 1950 ve 2002 yılları arasında Türkiye’de yapılan genel seçim sistemlerinin bireysel tercihleri kolektif tercihe yansıtılma gücü; partilerin oy oranı-mecliste sahip oldukları sandalye oranı ilişkisi, milletvekili başına düşen oy sayısı ve mecliste temsil edilemeyen oyların oranı kriterlerine bağlı olarak incelenecektir.

Bireysel tercihlerin kolektif tercihlere yansıtılması, yani seçmenlerin belirli temsilcileri seçip, kendi adlarına karar alma yetkilerini söz konusu temsilcilere devretmesi (siyasi temsil) farklı hedefleri olan ve farklı sonuçlar doğuran iki farklı ilkeye dayanır (Nohlen, 1996; Türk, 1996; Türk, 2000; Tuncer, 1997; Cotteret ve Emeri, 1991). Seçim sisteminin, meclisteki milletvekilliği dağılımından hareketle hangi partinin veya partilerin iktidar, hangilerinin muhalefet olacağını belirlemesi, seçim sisteminin fayda ya da istikrar (yönetilebilirlik) ilkesi ile ilgilidir. Bu ilkeye göre, seçim sisteminin amacı mecliste çoğunluğu elde edebilecek, kararları istikrarlı bir şekilde alacak parti dağılımını sağlamaktır.

Seçim sisteminin diğer ilkesi temsil (adalet) ilkesidir. Temsil ilkesinin temelinde, partiler arasındaki her farklı görüşün meclise yansıtılması çabası yatar. Burada amaç, toplumda var olan çeşitli çıkar ve görüşlerin güçleri oranında siyasal arenada rol almasıdır.

Dikkat edileceği gibi seçim sistemlerinin bu iki ilkesi birbiriyle çelişir. İstikrar ilkesini öne çıkarıp, meclis içi karar almayı kolaylaştıran ancak küçük partilerin meclise girmesini zorlaştıran bir sistem uygulanırsa temsil ilkesinden uzaklaşmış olur. Diğer yandan her türlü siyasi görüşün, mümkün olduğunca fazla derecede mecliste temsilini amaçlayan, yani temsil ilkesini öne çıkaran bir seçim sistemi, meclis içinde karar almayı zorlaştırır ve istikrar ilkesi ihlal edilir.

I.I.Genel Olarak Seçim Sistemleri

Günümüz temsili demokrasilerinde uygulanan seçim sistemlerinin sayısı oldukça fazladır. Fakat uygulanan bütün bu seçim sistemlerinin esasları iki temel seçim sistemine dayanır: Çoğunluk ve nispi temsil sistemi (Öz, 2000; Sita, 2000; Tuncer, 1997; Türk, 2000; Özbudun, 2000).

I.I.I. Çoğunluk Sistemi

Çoğunluk sistemi bir parti veya partiler topluluğunun oyların çoğunluğunu almasını gerektirir. Bu sistemde adayın nispi veya mutlak çoğunluğu sağlaması gerekmektedir. Bu sistem milletvekili seçimlerinde söz konusu seçim bölgelerinde sadece fazla oy alanları dikkate alır. Yani çoğunluk sisteminde, çoğunluğu sağlayacak adaya verilen oylar dikkate alınır. Çoğunluğu sağlayacak olan adaya verilen oylar milletvekilini seçer, diğer oylar boşa gider. Aynı şekilde seçimden galip gelecek olan adaya verilecek olan oyların seçilmiş olmak için gereken kısmının üzerinde kalan oylar da boşa gider. Bu da seçmenleri belirli bölgelerde yoğunlaşmış olan partiler için çok önemli bir dezavantaj teşkil eder (Nohlen, 1996,29-30).

Çoğunluk ilkesi farklı biçimlerde uygulanabilir. Analizimiz açısından en önemli ayırım; dar bölgeli ve geniş bölgeli seçim sistemleri ayırımıdır. Dar bölgeli seçim sisteminde seçim, tek bir sandalye için yapılır. Geniş bölgeli seçim sisteminde ise seçmenler aynı seçimde birden fazla sandalye için tercih yaparlar. Ülkemizde 1950, 1954 ve 1957 yıllarındaki genel seçimlerde uygulanan sistem, geniş bölgeli (liste usulü) çoğunluk sistemidir.

Çoğunluk sistemi, en fazla oyu alan adayın seçilmesini ve meclis içi çoğunluğu öne çıkardığı için küçük partilerin milletvekili çıkarma olasılığını düşürür ve partilerin birleşmesini, çoğunluk hükümetlerinin kurulmasını teşvik eder. Diğer yandan Türkiye'deki uygulamalarda olduğu gibi partilerin aldıkları oy oranlarıyla, mecliste sahip oldukları sandalye oranları arasında çok önemli dengesizliklere sebep olmuştur. Böylece, çoğunluk sistemiyle bireysel tercihten kolektif tercihe geçişi öne çıkaran temsil ilkesinden uzaklaşılırken, istikrar ilkesine yaklaşırlar.

I.I.II. Nispi Temsil Sistemi

Nispi temsil sistemi, toplumda yer alan “sosyal güçlerin ve siyasal gruplar” ın olabildiğince adaletli bir şekilde mecliste temsil edilmesini amaçlar. Temel düşünce partilerin, oy oranlarına bağlı olarak mecliste temsilidir (Özbudun, 2000). Bu sistemde meclisteki sandalye dağılımı, partilerin aldıkları oy oranına göre değişecektir. Oyların meclisteki milletvekilliklerine dönüşümü çoğunluk sisteminde olduğu gibi basit şekilde gerçekleşmez. Nispi temsil sisteminde partilerin aldığı oy oranı ile mecliste sahip olunan milletvekilliği oranı arasında nispiyeti sağlayabilmek için farklı yöntemler mevcuttur.

Nispi temsil sisteminde, geniş bölgeli çoğunluk sisteminde olduğu gibi liste hazırlama söz konusudur. Siyasi partiler, sandalye sayısı kadar adayın bulunduğu aday listesi hazırlamak durumundadır (Cotteret ve Emeri, 1991,60). Nispi temsil sistemlerinde partilerin aldıkları oy oranında milletvekilliği kazanmaları amaçlanmaktadır. Tüm nispi temsil sistemlerinin işleyişinde ilk adım bir seçim

bölgesinde yer alan oy sayısının, o seçim bölgesinin çıkaracağı milletvekili sayısına bölünmesidir. Elde edilen sayıya çevre seçim sayısı denir (Türk, 1996,23). Diğer aşamada ise, partilerin topladıkları oyların, çevre seçim sayısına bölünmesi söz konusudur. Bölüm sonucu elde edilen her tamsayı, partiye kazanılan milletvekilliği olarak döner. Bütün nispi temsil sistemlerinin ortak işlemleri bunlardır. Partilerin oy sayılarının içinde yer alan çevre seçim sayısının dışında kalan miktarların yani artık oyların değerlendirilmesinde nispi temsil sistemi değişik yöntemlere sahiptir. Türkiye’de 1961 genel seçimlerinden itibaren uygulanan iki yöntem d’Hondt sisteminin farklı uygulamaları ve milli bakiye yöntemidir.

D’Hondt yönteminde partilerin aldıkları oylar sırasıyla 1,2,3,4...’e bölünür ve bir seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısına ulaşılmaya kadar bu işleme devam edilir. Bölme işlemi sonunda ortaya çıkan oy itibarıyla, o seçim çevresinin çıkaracağı milletvekilleri partiler arasında büyükten küçüğe doğru ,alınan oy oranında paylaşılır (Öz, 2000; Cotteret ve Emeri, 1991; Nohlen, 1996; Sita, 2000; Özbudun, 2000). Ancak, bireysel tercihlerin yansıtılması açısından d’Hondt sistemi olumlu sonuçlar vermez. Türkiye uygulamasında da görüleceği gibi bu sistem küçük partilerin aleyhine, büyük partilerin lehine işlemekte, oy oranları ile meclisteki sandalye oranları arasında önemli farklılıklara, yol açmaktadır

Nispi temsil sisteminin diğer bir uygulama şekli olan milli bakiye yöntemi sadece 1965 yılındaki genel seçimlerde uygulanmış ve bireysel tercihlerin kolektif tercihlere yansıtılması açısından oldukça olumlu sonuçlar vermiştir. Milli bakiye sisteminin getirdiği en önemli yenilik, seçim çevresinde değerlendirilmeyen artık oyların bir milli seçim çevresinde birleştirilerek partiler arasında dağıtılmasıdır (Özbudun, 2000). İleride de görüleceği gibi milli bakiye sisteminin uygulanmasıyla oy oranı ve meclisteki sandalye oranı arasında oldukça önemli bir yakınlık sağlanmış ve seçime giren tüm partiler oy oranları ölçüsünde mecliste temsil hakkını kazanmışlardır. Nispi temsil yönteminin seçim sistemi olarak kullanılması çoğu zaman baraj sistemini gerektirir. Bu kavram, bir siyasi partinin parlamentoya girebilmesi için alması gerektiği minimum oy oranıdır (Öz, 2000). Hem seçim çevresi hem de ülke çapında uygulanabilen baraj sistemi, belirlenen yüzdeyi aşmayan partilerin meclise girememesi sonucunu doğurur.

Nispi temsil sisteminde diğer bir uygulama kontenjan sistemidir. Bu sistem aslında dar bölge çoğunluk sisteminin bir uygulamasıdır (Türk, 2000). Bu sistemde siyasi partinin göstereceği kontenjan adayı, seçmenlere verilen oy pusulalarında yer alan listelerdeki sıralamalarda yer almaz. Kontenjan adayı gösterilen seçim çevrelerinde, geçerli oyların en çoğunu almış olan siyasi partinin kontenjan adayı, seçim çevresi barajını aşmış olmasına bakılmaksızın milletvekilliğini kazanmış olur (Özbudun, 2000,4).

Nispi temsil sisteminin savunucuları, bu sistemin seçmenler arasında mevcut olan tüm görüşlerin mümkün olduğu kadar aynı oranda mecliste temsil edilebildiğini, böylece seçim sistemlerinin temel ilkelerinden “temsil ilkesi”nin sağlanacağını ancak, meclisteki olabildiğince çok değişik görüşteki partilerin yer almasıyla istikrar ilkesinden uzaklaşılacağını öne sürerler (Tuncer, 1997; Nohlen, 1996).

II.Türkiye’de 1950-2002 Arası Genel Seçim Sisteminin İncelenmesi

1946 yılında çok partili döneme geçiş sonrası, 1950 yılında yapılan ilk genel seçimden günümüze kadar çok sayıda genel seçim sistemi denenmiştir. Bu seçim sistemleri 1950, 1954 ve 1957 yıllarında geniş bölgesel (liste usulü) çoğunluk 1961 yılında barajlı d’Hondt, 1965 yılında milli bakiye, 1969, 1973 ve 1977 yıllarında barajsız d’Hondt, 1983 yılında çifte barajlı (seçim çevresi ve ülke barajı) d’Hondt, 1987 ve 1991 yıllarında çifte barajlı d’Hondt ve kontenjan uygulaması, 1995 ve 1999 ve 2002 yıllarında ise ülke barajlı d’Hondt sistemi uygulanmıştır.

II.I. 1950, 1954 ve 1957 Yılı Genel Seçimleri: Geniş Bölge Çoğunluk Sistemi

Seçim sistemlerinden, çoğunluk yönteminin geniş bölge (liste usulü) usulünün uygulandığı bu dönemde, genel seçim sonuçlarında istikrar ilkesi öne çıkmış, adalet ilkesinden uzaklaşmıştır.

Tablo 1: 1950 Yılı Milletvekilliği Genel Seçim Sonuçları

Partiler	Aldığı Oy Sayısı	Oy Oranı (%)	Çıkarılan M.V. Sayısı	Meclisteki Sandalye Oranı (%)	Oy oranı Mec.san. oranı farkı	Mv. Başına Oy Sayısı
CHP	3.176.561	39.4	63	13.0	-16.4	50.421
DP	4.241.393	52.7	420	86.2	34.5	10.098
MP	250.414	3.1	1	0.2	-2.9	250.414
BAĞIMSIZ	383.282	4.8	3	0.6	-4.2	127.760
TOPLAM	8.051.650	100.0	487	100.0	--	--

Kaynak : 1950-1999 Milletvekilliği Genel Seçim Sonuçları

İnternet Adresi: <http://www.secim99.com/iller/tablo1.htm>

Tablo 1’de, 1950 yılı milletvekilliği genel seçiminde partiler aldığı oy oranı, çıkardıkları milletvekili sayısı, meclisteki sandalye oranı, partilerin aldıkları oy oranı ile meclisteki sandalye oranları arasındaki fark ve milletvekili başına düşen oy sayısı yer almaktadır. Tablodan da görüleceği gibi partilerin aldıkları oy oranı ile meclisteki sandalye oranları arasında önemli farklar vardır. CHP, toplam oyların %39,4’ünü almasına rağmen, mecliste sadece %13’lük bir temsil gücüne sahip olmuştur.

DP, toplam oyların %52,7’sine sahipken, meclisteki temsil gücü %86,2 olarak gerçekleşmiştir. Bu durumda, CHP %16,4 ‘lük eksik temsile maruz kalmışken, DP, %34,5 oranında aşırı temsil gücü sağlamıştır. Geniş bölgesel çoğunluk sisteminin adaletsizliğinin diğer bir yönü milletvekili başına düşen oy sayısında görülmektedir. MP, bir milletvekili çıkarmak için 250.414 oy almış, DP’nin ise bir milletvekili çıkarması için 10.098 oy yetmiştir.

Tablo 2: 1954 Yılı Milletvekilliği Genel Seçim Sonuçları

Partiler	Aldığı Oy Sayısı	Oy Oranı (%)	Çıkarılan M.V. Sayısı	Meclisteki Sandalye Oranı (%)	Oy oranı - mec.san.oranı farkı	Mv. Başına Oy Sayısı
CHP	3.161.696	35.4	31	5.7	-29.7	101.990
CMP	434.085	4.9	5	0.9	-4	86.817
DP	5.151.550	57.6	505	93.2	35.6	10.201
KP	57.011	0.6	--	--	--	--
BAĞIMSIZ	137.318	1.5	1	0.2	0.2	137.318
TOPLAM	8.941.660	100.0	542	100.0	--	--

Kaynak : 1950-1999 Milletvekilliği Genel Seçim Sonuçları

İnternet Adresi : <http://www.secim99.com/iller/tablo2.htm>

Yine geniş bölgesel çoğunluk sisteminin uygulandığı 1954 yılı genel seçimlerinde de bireysel tercihlerden sapma görülmektedir. CHP, toplam oyların %35,4'ünü almasına rağmen meclisteki temsil gücü %5,7 olmakta ve %29,7'lik bir eksik temsile maruz kalmaktadır. DP'nin aldığı oy oranı %57,6 iken, meclisteki temsil oranı %93,2 gibi oldukça yüksek bir oran olarak gerçekleşmiş ve %35,6 lık aşırı bir temsil gücüne sahip olmuştur. CHP'nin bir milletvekili çıkarabilmesi için 101.990 oya ihtiyacı olmuşken, DP, 10.201 oyla bir milletvekili çıkarmıştır.

Tablo 3: 1957 Yılı Milletvekilliği Genel Seçim Sonuçları

Partiler	Aldığı Oy Sayısı	Oy Oranı (%)	Çıkarılan M.V. Sayısı	Meclisteki Sandalye Oranı (%)	Oy oranı - mec.san.oranı farkı	Mv. Başına Oy Sayısı
CHP	3.753.136	41.0	178	29.2	-11.8	21.085
CMP	652.064	7.1	4	0.6	-6.5	163.016
DP	4.372.621	47.9	424	69.6	19.7	10.312
HP	350.597	3.9	4	0.6	-3.3	87.649
BAĞIMSIZ	4.994	0.1	--	--	--	--
TOPLAM	9.138.412	100.0	610	100.0	--	--

Kaynak : 1950-1999 Milletvekilliği Genel Seçim Sonuçları

İnternet Adresi : <http://www.secim99.com/iller/tablo3.htm>

Geniş bölgesel çoğunluk sisteminin uygulandığı son genel seçim yılı olan 1957'de de bu sistemin olumsuz yanlarını görmek mümkündür. Yine CHP için %11,8'lik eksik temsil, DP için % 19,7'lik aşırı temsil söz konusu olmuştur. DP'nin bir milletvekili çıkarabilmesi için gereken oy sayısı 10.312 iken, bu sayı CMP için 163.016, HP için 87.649, CHP için 21.085 olmuştur.

1950, 1954 ve 1957 yıllarındaki milletvekilliği genel seçimlerinde geniş bölgesel çoğunluk sisteminin kullanılması temsil (adalet) ilkesinden uzaklaşılmasına sebep olmuştur. Bu dönemde DP'nin oy oranının çok üzerinde mecliste temsil gücü

elde ettiği açıktır. Bunun temel nedeni çoğunluk sisteminin genel karakteristik özelliklerinden kaynaklanır. Daha önce de üzerinde durulduğu gibi, çoğunluk sisteminde sadece çoğunluğu sağlayan adaya verilecek olan oylar değerlendirmeye alınır. Seçimlerde adayın seçilmesi için gerekli oyun fazlası boşa gider. Açıktır ki, bu sistem seçmenleri belirli bölgelerde yoğunlaşmış olan partiler için dezavantaj, seçmenleri ülke çapında dengeli dağılmış partiler için ise avantaj olur.

II.II. 1960 Sonrası Dönem: Nispi Temsil Sisteminin Farklı Uygulamaları

1950, 1954 ve 1957 yıllarındaki genel seçimlerde uygulanan geniş bölgesel çoğunluk sisteminin istikrar ilkesini gerçekleştirmesi ancak, temsil (adalet) ilkesi açısından olumsuz sonuçlar vermesi, bu sisteme bir tepki olarak 1961 Anayasası ile temsilde adaleti öne çıkaran nispi temsil sistemine geçilmesini gerektirmiştir (Tuncer, 1995,57).

Tablo 4: 1961 Yılı Milletvekilliği Genel Seçim Sonuçları

Partiler	Aldığı Oy Sayısı	Oy Oranı (%)	Çıkarılan M.V. Sayısı	Meclisteki Sandalye Oranı (%)	Oy oranı - mec.san.oranı farkı	Mv. Başına Oy Sayısı
AP	3.527.435	34.8	158	35.1	0.3	22.325
CHP	3.724.752	36.7	173	38.5	1.8	21.530
CKMP	1.415.390	14.0	54	12.0	-2	26.210
YTP	1.391.934	13.7	65	14.4	0.7	21.414
BAĞIMSIZ	81.732	0.8	--	--	--	--
TOPLAM	10.141.243	100.0	450	100.0	--	--

Kaynak : 1950-1999 Milletvekilliği Genel Seçim Sonuçları

İnternet Adresi : <http://www.secim99.com/iller/tablo4.htm>

Nispi temsil sisteminin uygulandığı ilk genel seçimler olan 1961 yılında, barajlı d'Hondt sistemi uygulanmış ve Tablo 4'ten de görüleceği gibi temsil ilkesi bakımından çoğunluk sistemine nispeten oldukça olumlu sonuçlar alınmıştır. Partilerin aldıkları oy oranları ile mecliste sahip oldukları sandalye oranları arasında da önemli farklar olmamış, diğer yandan, partilerin bir milletvekili çıkarabilmesi için gerekli olan oy sayısı da büyük farklılıklar göstermemiştir.

1965 yılında genel seçim sistemi değişmiş ve milli bakiye sistemine geçilmiştir. Temsilde adalet ilkesini öne çıkaran ve küçük partilerin bile mecliste güçleri oranında temsil edilmelerine olanak sağlayan bu sistem seçmen tercihlerinin meclise yansıtılması açısından son derece olumlu sonuçlar vermiştir. Tablo 5'te de görüleceği gibi bu sistemde partilerin oy oranları ile meclisteki sandalye oranları arasındaki fark minimuma inmiştir. Diğer yandan partilerin bir milletvekili çıkarabilmek için gereksinim duydukları oy sayısı da birbirine oldukça yakındır. Bütün bu olumlu sonuçlarıyla birlikte milli bakiye sistemi, istikrar ilkesinin de gerçekleşmesini sağlamıştır. Mecliste temsil edilen partilerin sayısının fazla olmasına rağmen istikrar ilkesi sağlanmış ve AP % 52,9 ile tek başına iktidar olmuştur.

Tablo 5: 1965 Yılı Milletvekilliği Genel Seçim Sonuçları

Partiler	Aldığı Oy Sayısı	Oy Oranı (%)	Çıkarılan M.V. Sayısı	Meclisteki Sandalye Oranı (%)	Oy oranı - mec.san.oranı farkı	Mv. Başına Oy Sayısı
AP	4.921.235	52.9	240	53.3	0.4	20.505
CHP	2.675.785	28.7	134	29.8	1.1	19.968
CKMP	208.696	2.2	11	2.5	0.3	18.972
MP	582.704	6.3	31	6.9	0.6	18.726
TİP	276.101	3.0	15	3.1	-0.1	18.406
YTP	346.514	3.7	19	4.2	0.7	18.237
BAĞIMSIZ Z	296.523	3.2	--	0.2	-3	--
TOPLAM	9.307.558	100.0	450	100.0	--	--

Kaynak : 1950-1999 Milletvekilliği Genel Seçim Sonuçları

İnternet Adresi : <http://www.secim99.com/iller/tablo5.htm>

Tablo 6: 1969 Yılı Milletvekilliği Genel Seçim Sonuçları

Partiler	Aldığı Oy Sayısı	Oy Oranı (%)	Çıkarılan M.V. Sayısı	Meclisteki Sandalye Oranı (%)	Oy oranı - mec.san.oranı farkı	Mv. Başına Oy Sayısı
AP	4.229.712	46.5	256	56.9	10.4	16.522
CGP	597.818	6.6	15	3.3	-3.3	39.854
CHP	2.487.006	27.3	143	31.8	4.5	17.391
MHP	275.091	3.0	1	0.2	-2.8	275.091
MP	292.961	3.2	6	1.3	-1.9	48.826
TBP	254.695	2.8	8	1.8	-1	31.836
TİP	243.631	2.8	2	0.5	-2.3	121.815
YTP	197.929	2.2	6	1.3	-0.9	32.988
BAĞIMSIZ	511.023	5.6	13	2.9	-2.7	39.309
TOPLAM	9.089.866	100.0	450	100.0	--	--

Kaynak : 1950-1999 Milletvekilliği Genel Seçim Sonuçları

İnternet Adresi : <http://www.secim99.com/iller/tablo6.htm>

Tablo 7: 1973 Yılı Milletvekilliği Genel Seçim Sonuçları

Partiler	Aldığı Oy Sayısı	Oy Oranı (%)	Çıkarılan M.V. Sayısı	Meclisteki Sandalye Oranı (%)	Oy oranı - mec.san.oranı farkı	Mv. Başına Oy Sayısı
AP	3.197.897	29.8	149	33.1	3.3	21.462
CGP	564.343	5.3	13	2.9	-2.4	43.411
CHP	3.570.583	33.3	185	41.1	7.8	19.300
DP	1.275.502	11.9	45	10.0	-1.9	28.344
MHP	362.208	3.4	3	0.7	-2.7	120.736
MP	62.377	0.6	--	--	--	--
MSP	1.265.771	11.8	48	10.7	-1.1	26.370
TBP	121.759	1.1	1	0.2	.0.9	121.759
BAĞIMSIZ	303.218	2.8	6	1.3	-1.5	50.536
TOPLAM	10.723.658	100.0	450	100.0	--	--

Kaynak : 1950-1999 Milletvekilliği Genel Seçim Sonuçları

İnternet Adresi : <http://www.secim99.com/iller/tablo7.htm>

Tablo 8: 1977 Yılı Milletvekilliği Genel Seçim Sonuçları

Partiler	Aldığı Oy Sayısı	Oy Oranı (%)	Çıkarılan M.V. Sayısı	Meclisteki Sandalye Oranı (%)	Oy oranı - mec.san.oranı farkı	Mv. Başına Oy Sayısı
AP	5.468.202	36.9	189	42.0	5.1	28.932
CGP	277.713	1.9	3	0.7	-1.2	92.571
CHP	6.136.171	41.3	213	47.3	6	28.808
DP	274.484	1.9	1	0.2	-1.7	274.484
MHP	951.544	6.4	16	3.6	-2.8	59.471
MSP	1.269.918	8.5	24	5.3	-3.2	52.913
TBP	58.540	0.4	--	--	--	--
TİP	20.565	0.2	--	--	--	--
BAĞIMSIZ	370.035	2.5	4	0.9	-1.6	92.508
TOPLAM	14.827.172	100.0	450	100.0	--	--

Kaynak : 1950-1999 Milletvekilliği Genel Seçim Sonuçları

İnternet Adresi : <http://www.secim99.com/iller/tablo8.htm>

1969, 1973 ve 1977 yıllarındaki genel seçimlerde, nispi temsil sisteminin barajsız d'Hondt yöntemi uygulanmıştır. Bu sistem daha çok adalet ilkesini öne çıkardığı için Tablo 6,7 ve 8'de de görüldüğü gibi partilerin oy oranı ile mecliste sahip oldukları sandalye oranları arasında önemli farklılıklar meydana gelmemiştir. Ancak, barajsız d'Hondt sisteminin uygulanmasıyla partilerin bir milletvekili çıkarabilmeleri için gerekli olan oy sayıları önemli farklılıklar göstermiştir. Tablo 6'da da görüldüğü gibi, 1969 yılı genel seçimlerinde bir milletvekili çıkarmak için MHP 275.091 oy toplamışken, CHP için 17.391 oy yeterli olmuştur. Aynı şekilde 1973 yılı genel

seçimlerinde bir milletvekili için MHP 120.736 oya, CHP ise sadece 19.300 oya ihtiyaç duymuştur. 1977 yılında DP, 274.484 oy alarak bir milletvekili ıkarılmışken CHP için bu sayı 28.808 olmuştur. Bu dönemde uygulanan barajsız d'Hondt sisteminin temsil ilkesini ne çıkarmaya çalıştığı, ancak meclisteki partilerin sayılarının fazla olması nedeniyle istikrar ilkesinden uzaklaşıldığı söylenebilir.

Tablo 9: 1983 Yılı Milletvekilliği Genel Seçim Sonuçları

Partiler	Aldığı Oy Sayısı	Oy Oranı (%)	ıkarılan M.V. Sayısı	Meclisteki Sandalye Oranı (%)	Oy oranı - mec.san.oranı farkı	Mv. Başına Oy Sayısı
ANAP	7.833.148	45.1	212	53.0	7.9	36.948
HP	5.285.804	30.5	117	29.2	-1.3	45.177
MDP	4.036.970	23.3	71	17.8	-5.5	56.858
BAĞIMSIZ	195.588	1.1	--	--	--	--
TOPLAM	17.351.510	100.0	400	100.0	--	--

Kaynak : 1950-1999 Milletvekilliği Genel Seçim Sonuçları

İnternet Adresi : <http://www.secim99.com/iller/tablo9.htm>

1983 yılı genel seçimlerinde ifte barajlı d'Hondt tipi nispi temsil sistemi uygulanmıştır. Bu sistem nispi temsilin ngrdđđ temsilde adaleti, ifte baraj uygulaması nedeniyle kısmen azaltmış, istikrar ilkesine önem vermiştir (Tuncer, 1995). Bu dönemde seçmen tercihlerinin meclise yansımada çarpıklıklar ve milletvekili başına düşen oy sayısında önemli farklılıklar ortaya çıkmıştır. ANAP, %7,9'luk bir aşırı temsil'e sahip olmuş, buna karşın MDP, %5,5'lik eksik temsile maruz kalmıştır. ANAP'ın bir milletvekili çıkarabilmesi için gerekli oy sayısı 36.948 iken, bu sayı MDP için 56.858 olmuştur.

Tablo 10 : 1987 Yılı Milletvekilliği Genel Seçim Sonuçları

Partiler	Aldığı Oy Sayısı	Oy Oranı (%)	ıkarılan M.V. Sayısı	Meclisteki Sandalye Oranı (%)	Oy oranı - mec.san.oranı farkı	Mv. Başına Oy Sayısı
ANAP	8.704.335	36.3	292	64.9	28.6	29.809
DSP	2.044.576	8.5	--	--	--	--
DYP	4.587.062	19.1	59	13.1	-6	77.746
IDP	196.272	0.8	--	--	--	--
MP	701.538	2.9	--	--	--	--
RP	1.717.425	7.2	--	--	--	--
SHP	5.931.000	24.8	99	22.0	-2.8	59.909
BAĞIMSIZ	89.421	0.4	--	--	--	--
TOPLAM	23.921.629	100.0	450	100.0	--	--

Kaynak : 1950-1999 Milletvekilliği Genel Seçim Sonuçları

İnternet Adresi : <http://www.secim99.com/iller/tablo10.htm>

Tablo 11: 1991 Yılı Milletvekilliği Genel Seçim Sonuçları

Partiler	Aldığı Oy Sayısı	Oy Oranı (%)	Çıkarılan M.V. Sayısı	Meclisteki Sandalye Oranı (%)	Oy oranı - mec.san.oranı farkı	Mv. Başına Oy Sayısı
ANAP	5.862.639	24.0	115	25.6	1.6	50.979
RP	4.121.292	16.9	62	13.8	-3.1	66.472
SP	108.374	0.4	--	--	--	--
DYP	6.600.644	27.0	178	39.5	12.5	37.082
DSP	2.624.310	10.8	7	1.6	-9.2	374.901
SHP	5.066.546	20.8	88	19.5	-1.3	57.574
BAĞIMSIZ	32.721	0.1	--	--	--	--
TOPLAM	24.416.526	100.0	450	100.0	--	--

Kaynak: 1950-1999 Milletvekilliği Genel Seçim Sonuçları

İnternet Adresi: <http://www.secim99.com/iller/tablo11.htm>

1987 ve 1991 yıllarındaki genel seçimlerde çifte barajlı d'Hondt sistemi ve kontenjan oyu yöntemi beraber kullanılmıştır. D'Hondt sisteminin topladığı oy sayısı fazla olan büyük partilerin çıkarlarına hizmet ettiği gerçeği, 1987 yılı genel seçimlerinde daha da belirginleşmiştir. Kontenjan oyu yönteminin de uygulanması, barajı geçemeyen partilerin oylarının, en fazla oy alan partiye gitmesine neden olmuş ve böylece partilerin elde ettiği oy oranı ile meclisteki sandalye oranı arasında çok önemli dengesizlikler ortaya çıkmıştır. ANAP, bu sistem sayesinde 1987 yılı genel seçimlerinde, %28,6'lık bir aşırı temsil gücüne sahip olmuştur. Meclise girebilen diğer iki parti olan DYP, %6, SHP ise 2,8 oranında eksik temsile maruz kalmışlardır.

Çifte barajlı d'Hondt ve kontenjan oyu sisteminin birlikte kullanılmasının diğer iki olumsuz yanı milletvekili başına düşen oy sayısı ve azınlıkta kalan partilerin oranının fazla olmasında kendini gösterir. 1987 yılı genel seçimlerinde ANAP, bir milletvekili çıkarabilmek için 29.809 oya ihtiyaç duymuşken, bu sayı SHP için 59.909, DYP için 77.746 olmuştur. Söz konusu yılda yapılan genel seçimlerde, seçime katılan 7 partiden sadece 3'ü mecliste temsil edilebilmiş ve toplam oyların %19,8'i barajı geçemeyip meclis dışı kalmıştır.

1991 yılı genel seçimlerinde de kullanılan çift barajlı d'Hondt sistemi ve kontenjan uygulaması, 1987 genel seçimlerindeki kadar olmasa da yine seçmen tercihlerinin yansıtılması açısından olumsuz sonuçlar vermiştir. DYP'nin oy oranı %27 iken, meclisteki temsil gücü %39,5 olmuş, böylece %12,5'lik aşırı temsil gücüne sahip olmuştur. DSP'nin oy oranı %10,8 iken, mecliste sadece %1,6'lık temsil gücüne sahip olmuş ve %-9,2'lik eksik temsile maruz kalmıştır. Diğer bir çarpıklık milletvekili başına düşen oy oranındadır. DYP, bir milletvekili çıkarabilmek için 37.082 oya ihtiyaç duymuş, DSP için bu sayı 374.901 olmuştur. 1991 genel seçimlerinin olumlu yanı, seçmen tercihlerinin çok büyük bir kısmının meclise yansıtılması, sadece %0,5'lik bir kısmının meclis dışı kalmasıdır. 1987 ve 1991 yıllarındaki genel seçimlerde uygulanan çifte barajlı d'Hondt sistemi ve kontenjan yöntemi uygulaması, seçim sistemlerinin temel ilkeleri bakımından farklı sonuçlar vermiştir. 1987 yılında istikrar

ilkesine öne çıkıp, temsil ilkesi ihmal edilmişken, 1991 yılında temsil ilkesi ağırlık kazanmıştır.

Tablo 12: 1995 Yılı Milletvekilliği Genel Seçim Sonuçları

Partiler	Aldığı Oy Sayısı	Oy Oranı (%)	Çıkarılan M.V. Sayısı	Meclisteki Sandalye Oranı (%)	Aldığı oy oranı ile mec.san. oranı aras. Fark	Mv. Başına Oy Sayısı
RP	6.012.450	21.38	158	28.73	7.35	38.053
ANAP	(*) 5.527.288	19.65	132	24.00	4.35	41.873
DYP	5.396.009	19.18	135	24.55	5.27	39.970
DSP	4.118.025	14.64	76	13.82	-0.27	54.184
CHP	3.011.076	10.71	49	8.91	-1.8	61.451
MHP	2.301.343	8.18	--	--	--	--
HADEP	1.171.623	4.17	--	--	--	--
BAĞIMSIZ	133.895	0.48	--	--	--	--
YDH	133.889	0.48	--	--	--	--
MP	127.630	0.45	--	--	--	--
YDP	95.484	0.34	--	--	--	--
İP	61.428	0.22	--	--	--	--
YP	36.853	0.13	--	--	--	--
TOPLAM	28.126.993	(**) 100.01	550	100.00	--	--

(*) ANAP+BBP İttifakı (**) Yüksek Seçim Kurulu tebliğinden alınmış sayılardır.

Kaynak : 1950-1999 Milletvekilliği Genel Seçim Sonuçları-
İnt.Adr.:<http://secim99.com/iller/tablo12.htm>

1995 yılı genel seçimlerinde ülke barajlı d'Hondt sistemi uygulanmış, ancak kontenjan oyu ve çevre barajı sistemi yürürlükten kaldırılmıştır (Öz, 2000). Tablo 20'den de görüleceği gibi temsilde adaleti sağlayıcı bu önlemler başarıya ulaşmamış, azınlıkta kalan, meclise giremeyen oylar önemli miktarlarda olmuştur. Oy oranı-meclisteki sandalye oranı arasındaki ve bir milletvekili çıkarmak için gereken oy sayılarındaki dengesizlik, 1983, 1987 ve 1991 seçimlerindeki kadar olmasa da yüksek düzeyde gerçekleşmiştir. Azınlıkta kalan, ülke barajı nedeniyle meclise giremeyen partilerin oy oranı %14,45 gibi önemli bir oran olmuştur. 1995 genel seçimlerinde uygulanan ülke barajlı d'Hondt sistemi 1983, 1987 ve 1991 seçimlerine göre, kontenjan oyunun ve çevre barajının kaldırılması nedeniyle adaletli temsil açısından kısmen daha olumlu sonuçlar vermiş, ancak meclise giremeyen partilerin oy oranları da oldukça yüksek düzeyde gerçekleşmiştir.

Tablo 13: 1999 Yılı Milletvekilliği Genel Seçim Sonuçları

	Aldığı Oy Sayısı	Oy Oranı (%)	Çıkarılan M.V. Sayısı	Meclisteki Sandalye Oranı (%)	Aldığı oy oranı ile mec.san. oranı aras. Fark	Mv. Başına Oy Sayısı
DS P	6.919.670	22,19	136	24.72	2.53	50.880
MHP	5.606.583	17,98	129	23.45	5.47	43.462
FP	4.805.381	15,41	111	20.18	4.77	43.292
ANAP	4.122.929	13,22	86	15.64	2.42	47.941
DYP	3.745.417	12,01	85	15.46	3.45	44.063
CHP	2.716.094	8,71	--	--	--	--
HADEP	1.482.196	4,75	--	--	--	--
BBP	456.353	1,46	--	--	--	--
BAĞ.	270.265	0,87	3	0.55	0.32	90.088
ÖDP	248.553	0,8	--	--	--	--
DTP	179.871	0,58	--	--	--	--
LDP	127.174	0,41	--	--	--	--
DP	92.093	0,3	--	--	--	--
BP	78.922	0,25	--	--	--	--
MP	79.370	0,25	--	--	--	--
İP	57.607	0,18	--	--	--	--
EMEP	51.756	0,17	--	--	--	--
YDP	44.787	0,14	--	--	--	--
DEPAR	37.376	0,12	--	-	-	-
SİP	37.680	0,12	--	--	--	--
DBP	24.419	0,08	--	--	--	--
Toplam	31.184.496	100	550	100	--	--

Kaynak:1950-1999 Milletvekilliği Genel Seçim Sonuçları-
İnt.Adr:<http://www.secim99.com/sonuclar1.html>

1999 yılı milletvekili genel seçimlerinde, yine 1995 seçimlerinde olduğu gibi ülke barajlı d'Hondt sistemi uygulanmıştır. 1999 genel seçimlerinde dikkat çekici nokta, meclise giren tüm partilerin, aldıkları oy oranının üzerinde bir oranla mecliste sandalye sahibi olmalarıdır. Bu oran Tablo 13'de de görüldüğü gibi %2,42 ile %5,47 arasında değişmektedir. 1999 yılı genel seçimlerinde milletvekili başına düşen oy sayısı çok büyük farklılıklar göstermemiştir. Bu yılda yapılan genel seçimlerin en olumsuz yanı, seçime katılan, ancak ülke barajı nedeniyle meclise giremeyen partilerin oranının fazla olmasıdır. Meclise giremeyen partilerin toplam oy sayıları içindeki payları %18,32 gibi oldukça yüksektedir.

Nispi temsil sisteminin ülke barajlı d'Hondt yönteminin uygulandığı 1999 yılı genel seçimlerinde, temsilde adalet ilkesine yaklaşılmaya çalışılmış, fakat ülke barajını aşamayan oyların sayısı oldukça yüksek olmuştur. Diğer yandan, bu sistem istikrar ilkesini de gerçekleştirememiş, oyları birbirinden çok farklı olmayan beş partinin mecliste yer alması bu ilkenin gerçekleşmesini engellemiştir.

Tablo 14: 2002 Yılı Milletvekilliği Genel Seçim Sonuçları

	Aldığı Oy Sayısı	Oy Oranı (%)	Çıkarılan M.V. Sayısı	Meclisteki Sandalye Oranı (%)	Aldığı oy oranı ile mec.san. oranı aras. Fark	Mv. Başına Oy Sayısı
AK P	10.848.704	34,43	365	66.36	31.93	29.722
CHP	6.114.843	17,98	177	32.18	14.2	34.547
DYP	3.004.949	9,54	--	--	--	--
MHP	2.629.808	8,35	--	--	--	--
GP	2.284.644	7,25	--	--	--	--
DEHAP	1.933.680	6,14	--	--	--	--
ANAP	1.610.207	5,11	--	--	--	--
SP	784.087	2,49	--	--	--	--
DSP	383.609	1,22	--	--	--	--
YTP.	363.671	1,15	--	--	--	--
BBP	321.486	1,02	--	--	--	--
BAĞ.	302.801	0,96	8	1.46	--	37.850
YP	294.517	0,93	--	--	--	--
İP	160.227	0,51	--	--	--	--
BTP	150.154	0,48	--	--	--	--
ÖDP	105.862	0,34	--	--	--	--
LDP	89.177	0,28	--	--	--	--
MP	68.077	0,22	--	--	--	--
Toplam	31.184.496	100	550	100	--	--

Kaynak : http://www.belgenet.net/ayrinti.php?yil_id=14

2002 yılı genel seçimlerinde yine ülke barajlı d'Hondt yöntemi uygulanmıştır. D'hondt sisteminin tüm olumsuz etkileri bu seçimlerde görülmüştür. Sadece iki partinin meclise girebilmesi birey tercihlerinin yansıtılması açısından olumsuz sonuçlar doğurmuş, meclis dışı kalan oylar %46.63 olmuştur. ayrıca meclise giren iki partinin aldığı oy oranları ile meclisteki oy oranları arasındaki fark %30'lara kadar çıkmıştır. Buna karşın 2002 yılı genel seçimleri istikrar ilkesini öne çıkararak AKP'yi %34.43 oy oranıyla tek başına iktidar yapmıştır.

Sonuç

Seçim sistemi arayışlarının özünde yatan istikrar (yönetilebilirlik) ilkesi ile temsil (adalet) ilkesinin birbiriyle çelişmeleri, uygulanan seçim sisteminin, seçmenlerin farklı tercihlerini tümüyle yansıtamayacağını gösterir. Zira istikrar ilkesini öne çıkararak, karar almayı kolaylaştıran bir sistem uygulanırsa temsil ilkesinden uzaklaşılır. Diğer yandan mecliste adaletli temsili öne çıkararak, farklı görüşlerin meclis içine girmesini amaçlayan bir seçim sistemi, karar almayı zorlaştırır ve istikrar ilkesinden uzaklaşılır. Buradan hareketle, seçilecek bir seçim sisteminin yukarıdaki söz konusu iki ilkeyi birden yerine getirmesi mümkün değildir. Buradaki temel sorun bu iki ilkenin nasıl bağdaştırılacağıdır ve 1965 yılı genel seçim sonuçlarından da anlaşılacağı gibi temsilde adalet sistemini öne çıkararak milli bakiye sistemi istikrar ilkesinin de gerçekleşmesini sağlamıştır.

Türkiye'de çok partili döneme geçildikten sonra çok sayıda genel seçim sistemi denenmiştir. 1950, 1954 ve 1957 yıllarındaki genel seçimlerde çoğunluk sisteminin geniş bölgesi (liste usulü) tipi uygulanmıştır. 1961 yılından sonraki genel seçimlerde ise nispi temsil sisteminin değişik uygulamaları söz konusu olmuştur. 1961 yılında barajlı d'Hondt, 1965 yılında milli bakiye, 1969, 1973 ve 1977 yıllarında barajsız d'Hondt, 1983 yılında çift barajlı (seçim çevresi ve ülke barajı) d'Hondt, 1987 ve 1991 yıllarında çift barajlı d'Hondt ve kontenjan uygulaması, 1995 ve 1999,2002 yıllarında ise ülke barajlı d'Hondt sistemi uygulanmıştır.

Seçim sistemlerinin temel ilkeleri açısından bakıldığında 1950 sonrası Türkiye'de uygulanan genel seçim sistemleri temsil (adalet) ilkesinden daha çok istikrar (yönetilebilirlik) ilkesini öne çıkarmaya çalışmıştır. Türkiye'de uygulanmış olan seçim sistemlerinin bireysel tercihleri kolektif tercihe yansıtma gücünü "partilerin oy oranı – mecliste sahip oldukları sandalye oranı ilişkisi, milletvekili başına düşen oy sayısı ve mecliste temsil edilemeyen oyların oranı kriterlerine bağlı olarak incelenirse bu gerçek daha da açık olarak ortaya çıkar.

1950, 1954 ve 1957 yıllarındaki genel seçimlerde uygulanan geniş bölgesi (liste usulü) çoğunluk sistemi, oy oranı - meclisteki sandalye oranı arasındaki fark ve milletvekili başına düşen oy sayısı kriterlerine bağlı olarak incelendiğinde istikrar (yönetilebilirlik) ilkesini öne çıkarmada bu sistemin ilk sırada olduğu görülür. Bu yıllarda partilerin aldığı oy oranı ile meclisteki temsil edilme oranları arasında çok büyük farklılıklar ortaya çıkmıştır. Diğer yandan bir milletvekili çıkarabilmek için gereken oy sayısı, partiler arasında büyük farklılıklar göstermiştir. Sonuçta, geniş bölgesi (liste usulü) çoğunluk sisteminin temsil (adalet) ilkesinden uzaklaşılıp, istikrar (yönetilebilirlik) ilkesine yaklaşılmasını sağlamıştır.

1960 yılından sonraki dönemde başvuru nispi temsil sisteminin farklı uygulamalarının amacı her ne kadar mecliste adaletli temsili öne çıkarmaya, farklı görüşlerin meclis içine girmesini amaçlamışsa da bu amacını belirli yıllar hariç yerine getirememiştir. Barajlı d'Hondt sisteminin uygulandığı 1960 yılı genel seçimlerinde oy oranı - meclisteki sandalye oranı farkı, liste usulü çoğunluk yönteminin uygulandığı dönemdekilere göre oldukça düşük düzeyde gerçekleşmiştir. Diğer yandan milletvekili başına düşen oy sayısı da partiler arasında çok az farklılık göstermiştir.

Ancak nispi temsil sistemi, amacı olan temsil (adalet) ilkesini gerçekleştirmede en çok "milli bakiye sistemi"nin uygulandığı 1965 yılında başarılı olmuştur. Bu sistemde partilerin seçimlerde almış oldukları oy oranı ile meclisteki temsil oranları birbirine son derece yakın olmuştur. Diğer yandan, milletvekili başına düşen oy sayısı neredeyse her parti için aynı sayıdadır. 1969,1973 ve 1977 yıllarında nispi temsil sisteminin barajsız d'Hondt sistemi uygulanmıştır. Bu sistemin sonucunda meclisteki parti sayısının artmış olması, temsil ilkesine yaklaşılrken, istikrar ilkesine uzaklaşmış olması olarak kabul edilebilir. Bu sistemin önemli bir olumsuz etkisi ise kendini milletvekili başına düşen oy sayısında göstermiştir. Barajsız d'Hondt sisteminin uygulandığı dönemde bir milletvekili çıkarmak için ihtiyaç duyulan oy sayısı partiler arasında büyük farklılıklar göstermiştir.

1983 yılından sonra uygulanan d'Hondt sisteminin seçim çevresi ve/veya ülke barajlı tipleri ve kontenjan uygulaması genel olarak istikrar ilkesinin gerçekleştirilmesine yönelik olarak uygulanmıştır. Bu dönemde seçmen tercihlerinin meclise yansımada olumsuzluklar ve milletvekili başına düşen oy sayısında partiler arasında önemli farklılıklar ortaya çıkmıştır. Ülke barajını aşamadığından meclise giremeyen partilerin aldığı oy oranlarının da fazla olması bu dönemin temsil (adalet) ilkesi açısından önemli bir dezavantajı olmuştur. Özellikle 1995 ve 1999 ve 2002 yıllarında ülke barajını aşamayıp azınlıkta kalan, meclise giremeyen oyların toplam oylar içindeki payının yüksek oluşu, seçmen tercihlerinin meclise yansıtılması açısından olumsuz yönde etki yapmıştır.

Kaynaklar

- Cotteret, J.M., C.Emeri., (1991). *Seçim Sistemleri*, İstanbul, İletişim Yayınları
- Nohlen, D., (1996) "Seçim sistemleri, Türkiye ve Avrupa'da seçim sistemleri", İstanbul, Çözüm Publication
- Özbudun,E., (2000). "Seçim sistemleri ve Türkiye"
<http://www.ankara.edu.tr/law/fdesgisi/10ergun>
- Sita Politik Danışmanlık (1999). "Türkiye'nin seçimi"
www.superonline.com/nothaber/19990414/articles/dosya_15.html
- T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, (2000). *Türkiye İstatistik Yıllığı*, Ankara, DİE Matbaası
- Tuncer,E., ve N. Danacı (2003). Çok Partili Dönemde Seçimler ve Seçimler Sistemleri, Ankara, Tesav Yayınları No:21
- Tuncer, E., (1997). "Seçim sistemleri ve Türkiye örneği"
www.secim99.com/yazar/ero14.htm
- Türk, H.S., ve E. Tuncer (1995). *Türkiye İçin Nasıl Bir Seçim Sistemi ? Sistem Önerileri, Seçim Uygulamaları*, Ankara, Tesav Yayınları
- Türk, H.S., (1996). "Demokratik Rejimlerde Seçim Kanunları Ve Türkiye İçin Yeni Bir Seçim Kanunu Önerisi" *Türkiye ve Avrupa'da Seçim Sistemleri*, ss. 7-18